

Ἡ ἀγιότητα μέσα ἀπό τὰ «ἀγκάθια» τοῦ ἔγγαμου βίου

Στά ἀγιολογικά κείμενα συναντῶνται καί περιπτώσεις ἀγιοσύνης ἐγγάμων γυναικῶν χωρίς νά χηρέψουν, χωρίς νά μποῦν σέ μοναστήρι καί χωρίς νά διασπάσουν τά δεσμά τοῦ γάμου τους.

Ὁ Βίος τῆς αὐτοκράτειρας Θεοφανοῦς (16 Δεκεμβρίου)²⁶⁶, πρώτης συζύγου τοῦ Λέοντος Στ' τοῦ Σοφοῦ, προσπαθεῖ νά ἀναστηλώσει τό «καλό ὄνομα» τοῦ Λέοντα προσδίδοντάς του ἀρετές πού ταιριάζουν σέ ἕναν ἰδανικό ἡγεμόνα, παρότι ὁ Λέων ἀδιαφοροῦσε γιά τή νόμιμη σύζυγό του, προτιμώντας τή συντροφιά τῆς ἐρωμένης του. Ἀναφέρει γεγονότα πού συμβαίνουν στό παλάτι, ὅπως τὰ καλλιστεῖα γάμου στά ὁποῖα ἐπιλέχθηκε ἡ Θεοφανώ ὡς σύζυγος ἀπό τόν Λέοντα, ἡ φυλάκισή της μαζί μέ τόν σύζυγό της καί τήν κόρη τους Εὐδοκία ὕστερα ἀπό συκοφαντία, ἡ γεμάτη εὐσέβεια ζωή πού ἔκανε καί ἡ συμφιλίωση τοῦ συζύγου της μέ τόν πατέρα του καί

266. Nikephoros Gregoras, *Zwei griechische Texte über die Hl. Theophano, die Gemahlin Kaisers Leo VI*, ἐπιμ. Ε. Kurtz, St. Petersburg 1898. Πρὸβλ. http://users.auth.gr/users/1/9/061391/public_html/b_5.pdf

ή ανέλιξή του στόν θρόνο. Ἐπίσης ἐπικεντρώνεται στό φιλανθρωπικό ἔργο τῆς Θεοφανοῦς πού ἱδρυσε πτωχοκομεῖα, νοσοκομεῖα καί ὑποστήριζε χῆρες, ὀρφανά καί ἀπόρους²⁶⁷.

Ὁ Βίος αὐτός ὅμως ἐκτός ἀπό τήν ἀπήχησή του σέ σχέση μέ τήν πορεία τῆς Δυναστείας, ἀπεικονίζει καί τή διάθεση ἐκθειαςμοῦ γυναικῶν μέ ἀρετές πού πέτυχαν τήν ἀγιότητα ἐντός ἐνός πλαισίου γάμου καί μητρότητας, χαρακτηριστικό πού συναντᾶται ἐπίσης στούς **Βίους τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Νέας**²⁶⁸ καί **τῆς ἁγίας Θωμαΐδος ἀπό τή Λέσβο**²⁶⁹ καί πρέπει νά ἀξιολογηθοῦν παρὰλ-

267. Ἀγίου Νικοδήμου Ἀγορείτου, *Συναξαριστής*, τ. Α', σ. 692-694. Προβλ. St Efthymiadis, «Hagiography from the 'dark age'...», σ. 119-120. βλ. *Vita Euthymii patriarchae* CP: text, translation, introduction and commentary by Patricia Karlin-Hayter, Brussels 1970, σ. 37-41. A.Talbot, *Women and Religious Life in Byzantium*, σ. 113-114.

268. A. E. Laiou, «Life of St. Mary the Younger», στό *Holy women of Byzantium. Ten Saint's Lives in English Translation*, σ. 239-291. Βλ. *Βίος καί πολιτεία καί μερική θαυμάτων διήγησις τῆς μακάριος καί ἀοιδίμου Μαρίας τῆς νέας*, AASS Nov. IV, 692-705. Προβλ. Ἀμ. Ἡλιάδη, *Γάμος καί ἀγιότητα στή μέση Βυζαντινή περίοδο*, http://serafeimtousarof.blogspot.com/2009/11/blog-post_7139.html

269. Ἡ ἁγία Θωμαΐς ἦταν ἄγνωστη σάν ἁγία στή Λέσβο, τήν πατρίδα της. Μόλις τό 1961 ἔγινε γνωστή μέ σειρά ἄρθρων, πού δημοσίευσε γι' αὐτήν, ὁ καθηγητής κ. Ἱ. Μ. Φουντουλῆς. Ἡ ἁγία Θωμαΐς γεννήθηκε στή Λέσβο μεταξύ 910-913 μ.Χ. Προβλ. Α. Λαΐου, *Ἡ ἱστορία ἐνός γάμου: ὁ Βίος τῆς ἁγίας Θωμαΐδος τῆς Λέσβιας*, *Ἡ καθημερινή ζωή στό Βυζάντιο*, Ἀθήνα 1989, σ. 237-251. Προβλ. St. Efthymiadis, «Hagiography from the 'dark age'...», σ. 120. Βλ. Κ. Νικολάου, *Ἡ γυναικεία στή μέση βυζαντινή ἐποχή. Κοινωνικά πρότυπα καί καθημερινός βίος στά ἀγιολογικά κείμενα* (Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν/ΕΙΕ. Μονογραφίες 6.), Ἀθήνα 2005. Τῆς ἰδίας, *Παλινωδίες στή νομοθεσία τῶν Μακεδόνων: Ἡ κακοποίηση τῶν ἐγγάμων γυναικῶν καί ὁ*

ληλα μέ τό επικρατές μοντέλο τῆς γυναικείας ἀγιότητας στό πλαίσιο τοῦ ἀστικοῦ μοναστηριοῦ ἢ τῆς ἀπομόνωσης σέ ἔρημο νησί²⁷⁰.

Ὁ Βίος τῆς ἁγίας **Θωμαΐδος ἀπό τή Λέσβο** (3 Ἰανουαρίου), διαδραματίζεται στή Μυτιλήνη καί στήν Κωνσταντινούπολη τοῦ 10^{ου} αἰ. καί θίγει τόν ξυλοδαρμό τῶν γυναικῶν ἀπό τοὺς συζύγους τους ὡς κοινωνική πληγή τῆς ἐποχῆς. Ἡ σύγκριση τοῦ φρονήματος τῆς ἁγίας μέ αὐτό τοῦ συζύγου της, τήν ἀναδεικνύει ὑπομονετική σύζυγο πού πορεύεται μέ τίς ἀρετές τῆς εὐλάβειας, φιλανθρωπίας, ἐλεημοσύνης καί φιλοστοργίας σέ ἀντίθεση μέ τόν ἄνδρα σύζυγο πού πορεύεται μέ ἀσέβεια, φιλαργυρία, πλεονεξία καί σκληρότητα. Στό τέλος ἡ ἁγία πεθαίνει ἀπό τραύματα πού τῆς προξένησε ὁ βάρβαρος σύζυγός της. Ἐξῆσε δεκατρία χρόνια μαρτυρικοῦ συζυγικοῦ βίου καί πέθανε σέ ἡλικία τριάντα ὀκτώ ἐτῶν. Τό γεγονός αὐτό μπορεῖ νά ἀνυψώνει τή γυναικεία φύση καί ὑπόσταση ἀλλά συγχρόνως λειτουργεῖ καί ὡς ὑπόδειγμα γιά τίς ἑγγαμες γυναῖκες τῆς ἐποχῆς της, ἐνισχύοντας μία τάση παθητικότητας καί ὑποταγῆς ἀκόμη καί στίς ἄδικες ἢ παράλογες συμπεριφορές τοῦ συζύγου. Ἡ διαπίστωση αὐτή συνδέεται μέ τήν ἄποψη ὅτι, ἡ διατήρηση, ἐνίσχυση καί ἐπιβίωση τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου, ὡς συνεκτικοῦ ἱστοῦ τῆς κοινωνίας, ἀπαιτοῦσε θυσίες, ὑπομονή καί ἀνεκτικότητα ἄνευ ὁρίων, κυρίως τῶν γυναικῶν.

Ἡ ἁγία **Μαρία ἡ Νέα** ἡ ἐν Βιζύῃ τῆς Θράκης (16 Φεβρουαρίου), ἀκόμη μία περίπτωση κακοποιημένης συ-

Βίος τῆς Θωμαΐδος τῆς Λέσβιας, <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/bz/article/viewFile/3697/3556>

270. St. Efthymiadis, «Hagiography from the ‘dark age’...», σ. 120.

ζύγου, ἦταν παντρεμένη μέ στρατιωτικό καί εἶχε ἀποκτήσει δύο γιούς. Βρῆκε τόν θάνατο ἀπό τό χέρι τοῦ συζύγου της πού τή χτύπησε ἐξαιτίας ἀδίκων κατηγοριῶν, πού ὑπονόμεινε τό οἰκογενειακό τους περιβάλλον, δηλ., ὅτι διατηροῦσε παράνομη σχέση μέ ὑπηρέτη καί σπαταλοῦσε τήν οἰκογενειακή περιουσία. Μετά τόν θάνατό της, παρουσιάζεται συχνά στόν ὕπνο τοῦ συζύγου της Νικηφόρου καί τόν προτρέπει νά ἐπιμεληθεῖ ἀνέγερση ναοῦ πρός τιμήν της. Κάποιοι μοναχοί ὅμως, ἀντιτάσσονται στήν πρόθεση αὐτή. Διακρίνεται ἀντιπαράθεση ἀπόψεων ὡς πρός τήν ἀγιότητα, γιά τό ἂν μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ καί σέ κοσμικό πλαίσιο ἐκτός ἀπό αὐτό τοῦ μοναχικοῦ βίου, πού αἶρεται ὅμως ἀπό τήν ἐπιτέλεση θαυμάτων ἐκ μέρους τῆς ἀγίας. Τελικά λόγω τῆς ἐπιμονῆς τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας ἀνεγέρθη ναός γιά νά ἐξιλεωθεῖ τόσο ἀπέναντί της ὅσο καί στόν Θεό γιά τήν ἀπάνθρωπη συμπεριφορά του.

Ἡ ἀγία Μόνικα (4 Μαΐου)²⁷¹, μητέρα τοῦ ἐπισκόπου Ἰππῶνος ἱεροῦ Αὐγουστίνου, γεννήθηκε τό 332 μ.Χ. στήν Ταγάστη τῆς βόρειας Ἀφρικῆς ἀπό γονεῖς χριστιανούς καί παντρεύτηκε τόν ἐθνικό διοικητή Πατρίκιο, πού ἦταν ἀντίθετος μέ τή φιλανθρωπική δράση τῆς συζύγου του καί ἀδυνατοῦσε νά κατανοήσῃ τή διάθεσή της νά ἐπισκέπτεται πάσχοντες καί ἀσθενεῖς. Ἡ ἀγία ἀντιμετώπισε τήν ὅλη κατάσταση μέ ὑπομονή, ἀγωνίζονταν γιά τή χριστιανική παιδεία τῶν παιδιῶν της καί δέν ἀντιστεκόταν στή βίαιη ἰδιοσυγκρασία καί τίς ἠθικές παρεκτροπές τοῦ Πατρίκιου. Γνώριζε, ὅτι αὐτό πού εἶναι ἀδύνατο γιά

271. *Χαρίσματα καί χαρισματοῦχοι*, τ. 3, Ἰ. Μ. Παρακλήτου Ὁρώπος Ἀττικῆς 2002, σ. 270-275.

τούς ανθρώπους, είναι δυνατό για τον Θεό, καθώς μετά από δεκαέξι χρόνια βαπτίσθηκε ο Πατρίκιος χριστιανός και λίγα χρόνια αργότερα, τό 387 μ.Χ., και ο γιός της Αύγουστίνος από τον άγιο Άμβρόσιο, Έπίσκοπο Μεδιολάνων.

Η άμφίσημη έννοια της «σωφροσύνης», δηλ. ή σωφροσύνη ως έγκράτεια πρίν από τον γάμο αλλά και ως όμιλία (συνεύρεση) τών συζύγων και εύφροσύνη διδάσκεται στους βίους τών έγγαμων άγίων. Η σωφροσύνη μπορεί νά όριστεί ως ή συνετή και σύμφωνα μέ τίς καταστάσεις ζωής πού έχουμε, χρήση της έρωτικής μας όρμης (πρίν από τον γάμο ή μέσα στον γάμο ως παρθένοι ή έγγαμοι)²⁷². Ο μεγάλος μοναχός Παφνούτιος στήν Α' Οίκουμενική Σύνοδο άντέδρασε στό αίτημα του έπισκόπου Κορδούης για τήν άγαμία του κλήρου ύποστηρίζοντας: «τήν μετά της νομίμου γαμετής όμιλίαν σωφροσύνην λέγω»²⁷³.

Η άγία μάρτυς Θωμαΐς (14 Άπριλίου) πού έζησε στήν Άλεξάνδρεια τόν 5^ο αϊ., μαχαιρώθηκε από τόν ίδιο της τόν πεθερό καθώς επέλεξε τόν θάνατο παρά νά δεχτεί νά άπιστήσει στον σύζυγό της και νά ύποκύψει σέ άνήθικες προτάσεις του. Ο άγιος Νικόδημος ό Άγιορεί-

272. Α.Μ. Σταυρόπουλου, *Ποιμαντική Γάμου*, σ. 129. Πρβλ. Σ. Δεσπότη, *Υπόμνημα στήν Α' Τιμόθεον*. Ο Χριστιανισμός και ή «σιωπηλή» έξακτίνώσή του στον κόσμο, σ. 260-279. Γ. Πατρώνου, *Θεολογία και έμπειρία του Γάμου*, εκδ. Δόμος, Άθήνα 2000. Τοῦ ιδίου, *Γάμος και άγαμία*, Άθήνα 1985.

273. Σωκράτους Σχολαστικού, *Έκκλησιαστική Ιστορία*, τ. 1, κεφ. ΙΑ', έπιμ. Ζωσιμᾶ Έσφιγμενίτου, Έκ του Τυπογραφείου Σπυρίδωνος Κουσουλινου, Έν Άθήναις 1901, σ. 46-47.

της, σημειώνει εύστοχα: «ἔλαβε στέφανον μάρτυρος διὰ τὴν σωφροσύνην»²⁷⁴.

Ἡ ἁγία Ἀργυρή ἡ Νεομάρτυς²⁷⁵ (30 Ἀπριλίου/1688-1721), γεννήθηκε στὴν Προύσα, καὶ ἦταν μία ὠραία στήν ὄψη καὶ νιόπαντρη χριστιανή μέ χριστιανό, πού ἀγαπήθηκε ἀπὸ κάποιο Τοῦρκο, ὁ ὁποῖος μὴ δυνάμενος νά τὴν ἀποκτήσει, ψευδομαρτύρησε ἐναντίον της, ὅτι ἤθελε νά ἀσπασθεῖ τῇ μουσουλμανικῇ θρησκείᾳ. Ὁ κριτής τῆς Προύσας τὴ φυλάκισε καὶ μετὰ ἀπὸ ἐνέργειες τοῦ χριστιανοῦ συζύγου της, ἔγινε ἡ δίκη της στὴν Κωνσταντινούπολη, πού ὅμως καὶ ἐκεῖ ὁ Τοῦρκος ψευδομαρτύρησε ἐναντίον της. Ἡ Ἀργυρὴ στὴν ἀπολογία της ὁμολόγησε μέ θερμὴ τὴ χριστιανικὴ της πίστη καὶ μέ διαταγὴ τοῦ δικαστῆ ρίχθηκε στὴ φυλακὴ τοῦ Χάσκιοῦ, ὅπου μετὰ ἀπὸ βασανιστήρια, μαρτύρησε. Ἡ ἁγία θεωρεῖται προστάτης τοῦ γάμου καὶ εἰκονίζεται νά κρατᾷ τὰ στέφανα τοῦ γάμου.

Ἡ ἀπώλεια ἐπίσης ἑνὸς παιδιοῦ ἀνατρέπει τὴ ζωὴ τῆς οἰκογένειας καὶ βιώνεται διαφορετικὰ ἀπὸ ζευγάρι σέ ζευγάρι.

Ἡ ὁσία Σοφία ἐξ Αἴνου (4 Ἰουνίου)²⁷⁶ καταγόταν ἀπὸ τὴν Αἶνο τῆς Θράκης καὶ ἦταν κόρη ἐπισήμων καὶ πλουσίων γονέων. Παντρεύτηκε καὶ ἔγινε μητέρα ἑξὶ παιδιῶν, πού εἶχε τό ἀτύχημα νά τὰ χάσει ὅλα. Βρῆκε

274. Ἀγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Συναξαριστής*, τ. Β', σ. 509-510.

275. Ἀγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Νέον μαρτυρολόγιον τῶν νεοφανῶν μαρτύρων*, σ. 112-113. Πρβλ. Γ. Τσέτση πρωτ. (ἐπιμέλεια καὶ ἱστορικὰ στοιχεῖα), *Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τῆς Ἀγίας Νεομάρτυρος Ἀργυρῆς τῆς ἐν Πικριδίῳ Κωνσταντινουπόλεως*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Ἀθῆναι 1997.

276. Ἀγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Συναξαριστής*, τ. Γ', σ. 161-162.

παρηγοριά προστατεύοντας ὀρφανὰ καὶ χήρες. Στά τέλη τῆς ζωῆς τῆς ἐκάρε μοναχή καὶ ἀπεβίωσε εἰρηνικά σέ ἡλικία πενήντα τριῶν ἐτῶν.

Μία ἀκόμη ἄξια μνεΐας περίπτωση ἀποτελοῦν οἱ **ὁσιοὶ Ἀνδρόνικος καὶ Ἀθανασία** (9 Ὀκτωβρίου)²⁷⁷ εὐλαβεῖς, φιλάνθρωποι καὶ πλούσιοι πού ζοῦσαν στήν Ἀντιόχεια Συρίας (540 μ.Χ.) καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησαν δύο παιδιά, τόν Ἰωάννη καὶ τή Μαρία, ἡ διήγησις ἀναφέρει ὅτι ἔπαψαν νά ἔχουν συζυγικές σχέσεις, ἀλλά συνέχισαν νά ζοῦν μαζί καὶ νά ἀσχολοῦνται μέ ὅ,τι καὶ ἄλλοι φιλόχριστοι. Μετά ἀπό τήν ἀπώλεια τῶν παιδιῶν τους, γιά νά βροῦν παρηγοριά μέ κοινή ἀπόφασις γίνονται μοναχοὶ καὶ εἰσέρχονται σέ μοναστήρι. Ὁ μέν Ἀνδρόνικος πῆγε στή Σκήτη τοῦ ἁββᾶ Δανιήλ στήν Αἴγυπτο, ἡ δέ Ἀθανασία στή γυναικεία Μονή τῶν Ταβεννησιωτῶν στή Θηβαΐδα. Αἰσθόμενοι ὅτι πέρασαν δώδεκα χρόνια ζώντας χωριστά, συναντῶνται κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ὅταν καὶ οἱ δύο διασχίζουν τήν Αἴγυπτο γιά νά ἐπισκεφθοῦν τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ὁ ἁββᾶς Ἀνδρόνικος δέν ἀναγνωρίζει τήν Ἀθανασία, καθὼς ἐκείνη φορᾷ ἀνδρικά ροῦχα. Συνεχίζουν μαζί τό ταξίδι τους καὶ στή συνέχεια ἀποφασίζουν νά μοιραστοῦν τό ἴδιο κελλί. Συγκατοίκησαν ἄλλα δώδεκα χρόνια χωρίς νά γίνεῖ γνωστή ἡ ταυτότητα τοῦ «ἁββᾶ Ἀθανασίου». Μόνο ὅταν κοιμήθηκε ἡ Ἀθανασία, κατάλαβε ὁ Ἀνδρόνικος ὅτι πρόκειται γιά γυναίκα καὶ ἀπό τό σημεῖωμα τῆς Ἀθανασίας πρὸς τόν Γέροντα Δανιήλ, φανερώθηκε ὅτι ἦταν ἡ σύζυγός του.

277. Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Συναξαριστής*, τ. Α', σ. 248-253. Πρβλ. Δ. Τσάμη, *Μητρικόν*, τ. Α', σ. 32-43.

Ρόλοι καί στερεότυπα μέσα από τούς βίους τών αγίων γυναικῶν ἔχουν ξεπεραστεῖ καί μάλιστα σέ ἐποχή πού ἡ θέση τῆς γυναίκας ἦταν περιορισμένη. Γιά τήν **ὁσία Θεοδώρα Βασίλισσα τῆς Ἄρτης** (11 Μαρτίου), σύζυγο τοῦ Μιχαήλ Β' τοῦ Κομνηνοῦ Δούκα, Δεσπότη τῆς Ἠπείρου, ὁ βιογράφος τῆς μοναχός Ἰώβ ἀναφέρει²⁷⁸, ὅτι ὁ Μιχαήλ παρασύρεται σέ ἐξωσυζυγική σχέση ἀπό Ἀρτινή ἀρχόντισσα, τή Γαγγρινή, καί ἡ Θεοδώρα ἀφοῦ συκοφαντεῖται, διώκεται ἀπό τά ἀνάκτορα ἐνῶ εἶναι ἔγκυος στόν γιό τῆς Νικηφόρο. Ἐξορίζεται γιά πέντε χρόνια καί ζεῖ σέ μεγάλη φτώχεια. Οἱ εὐγενεῖς ἄρχοντες τῆς Ἄρτας ἀγανακτισμένοι ἀπό τήν ἐκλυτὴ ζωὴ τοῦ Δούκα Μιχαήλ καί τήν ἀλαζονεία τῆς Γαγγρινῆς, διώχνουν τή Γαγγρινή ἀπό τά ἀνάκτορα καί ἀπαιτοῦν ἀπό τόν Μιχαήλ νά ἀλλάξει ζωή. Ὁ Μιχαήλ «ἔρχεται εἰς ἑαυτόν» καί φέρνει πίσω τή Θεοδώρα. Πρῶτο μέλημα τῆς αγίας ὑπῆρξε ἡ διαφύλαξη ἐδαφικῆς καί πνευματικῆς ἀκεραιότητος τοῦ κράτους. Ὑπερασπίστηκε τήν ὀρθόδοξη πίστη, πού ἀπειλεῖτο ἀπό τή Δύση καί τίς προσπάθειες πού γίνονταν γιά τήν «ἔνωση» τῶν Ἐκκλησιῶν καί συνέβαλε στήν εἰρήνη μεταξύ τῶν Ἑλληνικῶν κρατῶν τῆς ἐποχῆς (Φραγκοκρατία) καί τή συνεργασία τους γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Κωνσταντινούπολης καί τήν ἀνασύσταση τῆς αὐτοκρατορίας. Γι' αὐτό δίκαια ὀνομάσθηκε «εἰρηνοποιός αγία».

278. PG 127, 903-908 (BHG 1736). Πρβλ. Δ. Τσάμη, *Μητερικόν*, τ. Γ', σ. 335-367. Σ. Εὐστρατιάδου, *Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1995, σ. 180. Α. Talbot, «Life of St. Theodora of Arta», στό *Holy women of Byzantium. Ten Saint's Lives in English Translation*, σ. 323-334.

Μετά τόν θάνατο τοῦ Μιχαήλ Β΄ ἐκάρη μοναχή καί ἔζησε στό μοναστήρι τοῦ ἁγίου Γεωργίου (σημερινή μονή Ἀγίας Θεοδώρας) μέχρι τήν κοίμησή της²⁷⁹.

Ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στό διαζύγιο ἦταν γενικά ἀρνητική. Ἡ γυναίκα εἶχε δικαίωμα νά ζητήσῃ διαζύγιο ἐάν οἱ πράξεις τοῦ ἄνδρα τῆς στρέφονταν ἐναντίον τῆς. Ἡ μοιχεία, ἡ σεξουαλική ἀνικανότητα, ἡ παραφροσύνη καί ἡ ἀνάμειξη τοῦ συζύγου σέ ἀξιόποινες πράξεις ἀποτελοῦσαν σύμφωνα μέ τόν νόμο αἰτίες διαζυγίου. Οἱ ἐξωσυζυγικές σχέσεις τοῦ ἔγγαμου ἄνδρα μέ ἄγαμη ἢ διαζευγμένη ἢ χήρα συνιστοῦν «πορνεία» καί δέν ἀποτελοῦσαν λόγο διαζυγίου. Στά πρῶτα χριστιανικά χρόνια ὁ γάμος ἦταν πολιτική πράξη. Μποροῦσε κάποιος νά κάνει καί θρησκευτικό ἀλλά αὐτός δέν ἀναγνωρίζονταν ἀπό τήν πολιτεία. Μετά τόν 9^ο αἰῶνα μέ νομοθεσία (Νεαρά) τοῦ Λέοντος Στ΄ τοῦ Σοφοῦ καθιερώθηκε, ὅτι νόμιμος εἶναι μόνο ὁ θρησκευτικός γάμος. Ἡ Ἐκκλησία εὐλογοῦσε μόνο γάμους σέ ἄτομα πού εἶχαν τό ἴδιο θρήσκευμα καί ἀνῆκαν στήν ἴδια κοινωνική τάξη. Ἀποφεύγονταν γάμοι μεταξύ πλουσίων καί φτωχῶν καί ἀπαγορεύονταν μεταξύ κηδεμόνος καί κηδευομένης ὅπως καί οἱ γάμοι μέ μοναχοῦς, εὐνούχους καί συγγενεῖς πρώτου βαθμοῦ²⁸⁰.

279. A. Talbot, *Hagiography in Late Byzantium*, σ. 189. Πρβλ. Δ. Φερρούση, *Θεοδώρα Κομνηνή. Βασίλισσα καί Μοναχή*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1997· Α. Κυνηγοπούλου, *Βασίλισσες καί πριγκίπισσες ἁγίες τῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 2000.

280. Πρβλ. Ζ. Βάλτερ, *Καθημερινή ζωή στό Βυζάντιο*, Ἀθήνα, 1990· Μ. Γκιρτζή, *Γαμήλιες πρακτικές καί ἡ θέση τῆς γυναίκας στόν γάμο στό Βυζάντιο*, στό: Ἀρχαιολογία καί Τέχνες (110), 2009· Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινὼν Βίος καί Πολιτισμός*, τ. Δ΄, ἐκδ. Παπαζήση,

Οί άγιολογικές διηγήσεις διαπιστώνουν ποικίλα προβλήματα ενός γάμου. Ό θεσμός τής οικογένειας είναι ιερός καί κλονίζεται από τήν εισβολή του τρίτου προσώπου, όπως καταγράφεται στή διήγηση του νεαρού καί όμορφου βυζαντινού άξιωματούχου πού έν άγνοία του μέ τίς συχνές του έπισκέψεις σέ φιλικό σπίτι έπιφανούς άνδρα πού είχε νεαρή σύζυγο, γίνεται αίτία ή γυναικα να άσθενήσει από πόθο γι' αυτόν. Η άνάδειξη των παραμέτρων τής ειλικρίνειας των συζύγων καί ή από κοινού θεώρηση του προβλήματός τους, ή ψύχραιμη αντιμετώπιση χωρίς έντάσεις έκ μέρους του συζύγου καί ό διάλογος μέ τό «τρίτο πρόσωπο», ή άγαθή προαίρεση του αντιζήλου, ή πίστη στήν από Θεού βοήθεια καί ή λύση πού δίνεται μέ τήν απομάκρυνση του αντιζήλου για τή σωτηρία του γάμου, ίσως θ' άποτελοΰσε βιβλιογραφικό ύλικό για κάθε σύγχρονο σύμβουλο γάμου²⁸¹.

Αθήνα, 1951· J. Meyendorff, *Christian Marriage in Byzantium: The Canonical and Liturgical Tradition*, Dumbarton Oaks Papers (44), 1990· A. Walker, «Marriage: Wife and Husband; A Golden Team», *Byzantine Women and Their World*, Cambridge Yale University Press, New Haven and London, 2003.

281. «Συναγωγή των θεοφθόγων ρημάτων καί διδασκαλιών των θεοφόρων Πατέρων από πάσης γραφής θεοπνεύστου συναθροισθείσα καί οικείως καί προσφόρως έκτεθείσα εις ώφέλειαν των έντυγχανόντων, παρά Παύλου του όσιωτάτου μοναχού καί κήτορος μονής τής ύπεραγίας Θεοτόκου τής Εϋεργέτιδος, καί Εϋεργετινού έπικαλουμένου...», I. Μ. Μεταμορφώσεως Κουβαρά Άττικής, 1977⁶, τ. 3, παρ. 25-29, σ. 473: «Διηγήσατό τις, ότι Μαγιστριανός τις πράκτωρ, νεώτερος, καλός τω είδει, είχε τινά φίλον των λαμπρών έχοντα γυναίκα νεωτέραν, ός καί συνεχώς τον Μαγιστριανόν εις τον ίδιον οίκον εκάλει, καί συνέσθιε μετά τής γυναικός αυτού άγάπη φερόμενος. Η οΰν γυναίκα έλαβε λογισμούς εις τον Μαγιστριανόν, άγνο-

οὖντος ἐκεῖνου, καί κατακυριευθεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἡσθένει καί κατάκει-
το. Εἰσκαλῶν οὖν ἱατρούς ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐμάνθανε παρ' αὐτῶν ὡς
οὐδέν πάθος ἔχει σωματικόν, εἰμή τί γε ψυχικόν· παρακαλῶν οὖν ὁ
ἀνὴρ αὐτῆς καί παντί τρόπῳ βιαζόμενος μαθεῖν τήν αἰτίαν τῆς νόσου,
μόλις ἔπεισεν αὐτήν φανερωῖσαι αὐτῷ τήν ἀλήθειαν εἰποῦσαν· οἶδα
κύρι, ὅτι εἴτε ἀπό ἀγάπης εἴτε ἀπλότῃ φερόμενος φέρεις ὧδε
πρόσωπα νεώτερα, καί ἐγώ ὡς γυνή, ἔπαθον εἰς τόν Μαγιστριανόν.
Ἀκούσας δέ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἡσύχασεν. Ὡς δέ μεθ' ἡμέρας ἦλθεν ὁ Μα-
γιστριανός κατὰ τό σύνθηες, ἐξεῖπεν αὐτῷ τό πρᾶγμα ὁ ἀνὴρ αὐτῆς
ὁ δέ ἀκούσας οὐ μόνον οὐκ ἔλαβε λογισμό εἰς αὐτήν, ἀλλά καί πάνυ
ἐλυπήθη ἀγάπῃ φερόμενος, καί φησί πρὸς τόν ἄνδρα τῆς γυναικός·
μηδέν λυπηθῆς, κύριέ μου, καί ἔχει ὁ Θεός βοηθῆσαι. Ἀπελθὼν οὖν
ἐξύρισε τήν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, καί τήν ὄψιν ἄχρι τῶν ὀφρυδίων καί
ἐπῆρεν ὅλην ἐκείνην τήν ὡραιότητα, καί περιβαλλόμενος φακιόλι-
ον ἀνέρχεται πρὸς τήν γυναῖκα καί εὐρίσκει αὐτήν ἀνακειμένην καί
τόν ἄνδρα αὐτῆς παρακαθήμενον αὐτῇ· καί ἀποκαλύψας δείκνυσιν
αὐτοῖς τήν κεφαλὴν καί τό πρόσωπον, καί εἶπεν· οὕτως ἐποίησέ μοι
ὁ Κύριος. Ἐκείνη δέ, ὡς εἶδεν αὐτόν ἐκ τοιαύτης μορφῆς εἰς τοιαύτην
ἀμορφίαν ἐθαύμασε· καί τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος διὰ τήν ἀγαθὴν τοῦ
Μαγιστριανοῦ προαίρεσιν, ἦρθη ἀπ' αὐτῆς ὁ πόλεμος καί εὐθέως
ἀνέστη μηκέτι ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἐκείνων ὀχληθεῖσα· ὁ δέ Μαγιστρια-
νός συνταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλθε καί οὐκέτι προσέθετο ἐλθεῖν πρὸς
αὐτούς».